Giliau, 25–135 cm gylyje nuo žemės paviršiaus, šurfo Nr. 5 ŠV sienelės pjūvyje, išryškėjo kapo Nr. 4 duobės PR kraštas. Mirusysis palaidotas 130 cm gylyje, galva į ŠR. Jis, kaip ir šurfe Nr. 2 stebėtas kapas Nr. 3, į žvalgomųjų archeologinių tyrinėjimų plotą nepateko.

Įžemis (rusvas molis) šurfe Nr. 5 fiksuotas 135 cm gylyje nuo žemės paviršiaus. Palėvenės bažnyčios ŠV sienos pamatų apačia čia pasiekta 257 cm gylyje.

Šurfas Nr. 6 iškastas Palėvenės bažnyčios šventoriuje, 850 cm į ŠV nuo bažnyčios ŠV sienos. Šio šurfo dydis 220×230 cm, gylis nuo žemės paviršiaus – 155 cm. Įžemis (rusvas molis) fiksuotas 135–150 cm gylyje.

Šurfuose Nr. 1–2 ir Nr. 5 aptikti kapai Nr. 1–4 datuotini XVII a. pab.–XVIII a.

Antanas KAVALIAUSKAS

The investigation of the churchyard of Palėvenė church

In 1999, the churchyard of Palėvenė church (Kupiškis district) was investigated. Here 6 test excavations were done. During 2 test excavations, 4 burials dating back from the late 17th century to the 18th century were found. During other test excavations, a fragment of a brick wall attributed to the corridor joining the monastery and sacristy of Palėvenė church and sherds and a fragment of a frying pan dating back to the 16th -18th centuries were found.

Rimvydas LAUŽIKAS

TAURAGNŲ BUVUSIŲ BAŽNYČIŲ TYRINĖJIMAI

1998–1999 m. buvo tęsiami Tauragnų (Utenos r.) buvusių bažnyčių vietos archeologiniai tyrinėjimai. Surinkti istoriniai duomenys, ir 1997 m. atlikti žvalgomieji archeologiniai tyrinėjimai parodė, kad tai labai įdomus paminklas: toje pat vietoje viena po kitos stovėjusios keturios šventovės, jų viduje bei išorėje buvo gausiai laidojama.

1998 m. buvo kasinėjama 1944 m. sudegusios didžiausios šventovės viduje. Pagrindiniai tikslai buvo toliau ieškoti XV–XVI a. pastatų likučių, kaupti žinias apie XV–XVIII a. medinių kaimo šventovių architektūrą, statybos techniką, rinkti duomenis tolesniems tyrinėjimams.

1998 m. iškastos 2 perkasos, kurių bendras plotas 25 m². Perkasa Nr. 2 buvo kasama šalia 1997 m. perkasos Nr. 1. Kultūrinio sluoksnio storis joje 1,1–1,42 m. Jos viduryje aptikta XV–XIX a. pamatų liekanų, analogiškų aptiktiems 1997 m. Tai patvirtina teiginį, kad čia buvo visų keturių statybos laikotarpių bažnyčių didieji altoriai. Kartu tai liudija apie ilgalaikę ir tradicinę Tauragnų šventovių erdvinę orientaciją. XV–XIX a. šios Šv. Jurgio bažnyčios buvo statomos taip, kad per Jurgines tekanti Saulė pro didžiąsias duris apšviestų didįjį altorių.

Šalia pamatų aptikta nemažai statybinio laužo: skiedinio gabaliukų, didžiųjų (27,5×15×6–7,5 cm) ir plonųjų (3 cm storio) plytų fragmentų, langų stiklo šukių. Perkasoje Nr. 2 atidengti 7 geriau ar blogiau išlikę XVI–XVIII a. kapai. Mirusieji laidoti karstuose, ištiesti, paguldyti ant nugaros, rankos sudėtos ant dubens kaulų. Orientuoti galvomis arba kojomis į didįjį altorių. Įkapių negausu. Tai pusapvalio skerspjūvio, išplatintu viršumi ir iš vielučių pinti žiedai, XVI–XVII a. monetos (kape Nr. 21 – 5 Zigmato III Vazos XVII a. Rygos šilingai odiniame kapšelyje), masyvios kalvio darbo karstų vinys su medienos liekanomis (karstų lentų storis – 3,5–4 cm). Kultūriniame sluoksnyje taip pat aptikta juodos ir raudonos spalvos žiestų neornamentuotų puodų šukių, žmonių pavienių kaulų, XVIII a. Rusijos puskapeikė („poluška"), neaiškaus odinio dirbinio didelių fragmentų, stiklinių indų šukių. Perkasos Nr. 2 R dalyje, 0,84–1,04 m gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus, rasta apie 15 cm skersmens nusmailinto stulpo apatinė dalis.

Perkasa Nr. 3 kasta 1944 m. sudegusios bažnyčios pamatų P dalyje, arčiau vidurio, tarp dviejų piliorių pamatų. Šioje vietoje kultūrinio sluoksnio storis siekia 0,72–1,74 m. Perkasos pakraštyje taip pat aptikta XV–XIX a. pamatų fragmentų, pagal mūrijimo techniką, medžiagas, skiedinius analogiškų aptiktiems perkasose Nr. 1 ir Nr. 2. Šalia pamatų taip pat gausu statybinio laužo: skiedinio nuolaužų, langų stiklo, didžiųjų (29×14–15×5–6 cm) ir plonųjų (3 cm storio) plytų fragmentų, taip pat 1 labai įdomi nebūdingų matmenų (?×6×3 cm dydžio) plyta. Perkasoje Nr. 3 atidengti 4 XVI–XVII a. vaikų kapai. Mirusieji guli ant nugaros, rankos ant dubens kaulų. 3 kapai orientuoti lygiagrečiai bažnyčios ašiai, o 1 – galva į Š. Palaidoti be įkapių. Kultūriniame sluoksnyje rasta daug suardytų kapų liekanų. Čia

aptikti ir 2 Jono Kazimiero XVII a. šilingai, Žygimanto Augusto dvidenaris, pavienių stiklinių ir žalvarinių karoliukų.

1999 m. vasarą buvo tęsiami archeologiniai tyrinėjimai Tauragnų buvusių bažnyčių vietoje, vidinėje 38×25,5 m dydžio ir išorinėje 1944 m. sudegusios bažnyčios pamatų dalyje. Pagrindiniai tyrimų tikslai:

1. Toliau kaupti ir tikslinti duomenis apie XV–XVIII a. šventovių pamatų konfigūraciją, statybos techniką, viduje buvusius įrenginius, kapus ir laidoseną.

2. Ieškoti XV–XVIII a. šventovių pagrindinio fasado, kur buvo didžiosios durys, pamatų liekanų.

3. Tirti ir sukaupti kuo daugiau informacijos apie ankstyvuosius XIV–XVI a. sluoksnius.

4. Tikintis, kad šis plotas bus mažiau suardytas XVI–XVIII a. palaidojimais, ieškoti ikikrikščioniškojo laikotarpio statinių liekanų.

5. Rengti medžiagą pamatams konservuoti ir eksponuoti (panašiai kaip Šv. Onos–Barboros bažnyčių pamatų Vilniaus Žemutinėje pilyje), kuris bus atliktas visiškai baigus Tauragnų buvusių bažnyčių vietos archeologinius tyrimus.

Iškasta 48 m^2 perkasa Nr. 4. Kultūrinio sluoksnio storis čia svyruoja nuo 0,84 m (H_{abs} 191,15 m) iki 2,03 m gylio nuo dabartinio žemės paviršiaus (H_{abs} 189,96 m). Perkasos Š ir P dalyse aptikta 3 skirtingų statybos laikotarpių pamatų liekanų, priklausiusių XVII–XIX a. statytoms Tauragnų šventovėms. Ankstyviausi perkasos Nr. 4 Š dalyje aptikti pamatai mūryti iš įvairaus dydžio netašytų riedulių ir gelsvos spalvos kalkių skiedinio, panaudojant pavienes plytų nuolaužas. Jų viršuje aptikta plytelių grindų fragmentų. Grindys klotos iš skirtingų atspalvių kvadratinių 0,2×0,2 m dydžio ir 0,03–0,04 m storio plytelių. Galima spėti jas buvus mozaikinėmis. Šie pamatai įvardijami kaip Nr. 2 ir yra analogiški perkasoje Nr. 1 aptiktiems pamatams Nr. 2, kurie datuojami XVI a. pab.–XVII a. I puse. Jie sietini su antrąja Tauragnų bažnyčia. Taip pat perkasoje Nr. 4, Š ir P dalyse, atidengti XVIII a. statytos Tauragnų bažnyčios pamatai. Jie mūryti iš įvairaus dydžio (0,1–0,4 m skersmens) riedulių su ypatingu taupumu: pilkos spalvos skiedinys naudojamas tik paviršiuje. Pamatai Nr. 3 yra analogiški 1997 m perkasoje Nr. 1 aptiktiems pamatams Nr. 3 bei perkasose Nr. 2 ir Nr. 3 aptiktiems

pamatams Nr. 3. Kasinėjimų metu perkasoje Nr. 4, P ir Š dalyse, atidengti 1874 m. statytos bažnyčios pilioriaus pamatų fragmentai, o Š dalyje — tos pačios bažnyčios šoninės sienos pamatų fragmentas. Visi jie mūryti baltos spalvos skiediniu iš įvairaus dydžio (iki 0,6 m skersmens) riedulių. Pažymėtina, kad tos pačios 1874 m. statytos bažnyčios skirtingų dalių (zakristijos sienų, pilioriaus ir šoninių sienų) pamatų mūrijimo technika šiek tiek skiriasi, kruopščiausiai klotos šoninės sienos, atmestiniausiai — pilioriaus pamatai. Perkasoje Nr. 4 dar buvo aptiktas 51 fragmentas pamatų Nr. 2 plonųjų plytų (storis 0,03–0,04 m). Taip pat aptikta 30 fragmentų didžiųjų plytų (0,295–0,325×0,13–0,15×0,006–0,008 m dydžio), siejamų su pamatais Nr. 1. Pamatų Nr. 1 fragmentų perkasoje Nr. 4 neaptikta.

Perkasoje Nr. 4 aptiktas vienas atskiras mūrinis statinys — laidojimo kripta, datuojama XVI a. Ji mūryta iš didelių (0,275–0,29×0,135–0,14×0,055–0,016 m) plytų. Plytos klotos netvarkingai, kaitaliojant ilgines ir trumpines. Grindys išklotos tokiomis pat plytomis. Atskirų pamatų kripta neturėjo, grindų plytos klotos tiesiai ant skiedinio sluoksnio, išpilto ant žvyro paviršiaus.

Taip pat atidengta 25 geriau ar blogiau išlikusių bei 13 suardytų kapų, datuojamų XV–XVIII a. pr. Dauguma mirusiųjų laidoti lentiniuose karstuose ištiesti, paguldyti ant nugaros, rankos sudėtos ant dubens kaulų, galvomis arba kojomis orientuoti į didįjį altorių. Įkapių negausu. Perkasoje Nr. 4 aptiktas iš viso 341 radinys, dauguma iš sveikų ar suardytų kapų. Didžiausią dalį sudaro monetos (60 vnt.), vyrauja Jono Kazimiero, įvairių valdovų švediški Rygos šilingai. Dalis monetų stipriai oksiduotos ir dar neidentifikuotos. Kitą radinių dalį sudaro aprangos detalės: žalvarinis barškutis, 5 žalvarinės rūbų susegimo adatėlės, 7 žalvarinės sagtelės, žalvarinė rūbų susegimo kilputė ir sidabrinė (sidabruota?) rūbų puošybos detalė. Dar aptikta nemažai papuošalų bei religinės atributikos: 4 žalvariniai kabučiai, 4 stiklinių karoliukų vėriniai, 2 žalvariniai žiedai, po 1 žalvarinio medalikėlio, relikvijoriaus ir škaplieriaus fragmentą. Taip pat 9 žalvarinių ir geležinių karstų puošybos elementai ir 203 geležinės kalvio darbo vinys, priklausiusios karstams bei bažnyčios sienų apkalimo lentelėms.

1999 m. tyrimai patvirtino būtinybę tęsti tyrimus, nes Tauragnų buvusių bažnyčių vieta labai įdomus viduramžių kaimo kultūros paminklas.

Rimvydas LAUŽIKAS

Investigations of Tauragnai former churches

In 1998-1999, VPU investigated the site of Tauragnai former churches (Utena district) where from the 15th century till 1994 the town churches stood. In 1998, the area of 25 m^2 was investigated. The cultural layer found was of 1,4-m. The remains of the foundations of the churches dating back to the 15th -19th centuries and building scrap were found, also 11 burials with poor burial items dating back to the 16th -18th centuries were found. Also human bones, coins, fragments of ornaments from destroyed burials of the similar periods were found.

In 1999, the area of 48 m^2 was uncovered. The remains of the foundations of three different periods dating back to the 17th -19th centuries and a tomb dating back to the 16th century were found. In the area explored, 25 burials dating back from the 15th century to the early 18th century were found.

Daiva LUCHTANIENĖ

VILNIAUS ŠV. JOKŪBO IR PILYPO BAŽNYČIOS ŠVENTORIAUS TYRINĖJIMAI 1998 M.

1998 m. Vilniuje, Šv. Jokūbo ir Pilypo bažnyčios šventoriuje, buvo tiesiami vietinio apšvietimo kabeliai ir įkasami šviestuvų stulpai. Todėl PRI vykdė žvalgomuosius archeologinius tyrinėjimus atramų vietose bei kasant kabeliui tranšėjas.

Žvalgomųjų archeologinių tyrinėjimų metu Vilniuje, Šv. Jokūbo ir Pilypo bažnyčios šventoriuje, ištirti 9 žvalgomieji šurfai 1×1 m dydžio ir iki 1,5 m gylio bei 2 šurfai 0,5×0,5 m dydžio ir 0,5 m gylio. Taip pat žvalgytos tranšėjos požeminėms komunikacijoms. Bendras tirtas plotas 9,2 m^2.

Tyrinėjimų metu ištirtas perkastas kultūrinis sluoksnis (iki 1,45–1,50 m gylio nuo esamo žemės paviršiaus). Įžemis – smėlis pasiektas šurfe Nr. 9 (H_{abs} 97,60 m).

Tyrinėjimų metu rasta nemažai žmonių kaulų, tačiau nesuardytų palaidojimų neaptikta. Antropologinė kaulų analizė atlikta VU MF Anatomijos, histologijos ir antropologijos katedroje (R. Jankauskas).

Archeologinių tyrinėjimų rezultatai leidžia teigti, kad arčiau žemės paviršiaus buvę žmonių kapai suardyti įvairių žemės darbų įvairiais laikotarpiais metu. Nemažas kiekis vaikų, naujagimių kaulų rodo, kad galėjo būti apardyti ir pirmųjų (beturčių) kapinių (XVI–XVII a.) kapai. Šie kaulai